

Kényszerpályán

A beatzenét, különböző irányzatai ellenére, viszonylagos homogenitás jellemezte, akárcsak az e zérét kedvelők taborát. A beat terjedése nagyjából 1969-re tehető. Ez az évszám jelzi ugyanakkor a zenében és a közönségben egyaránt megindult polarizálódást, rétegződést. A beatben együtt volt jelen a koncert és a kifejezetten szórakozási jellegű tánc igénye. Az új irányzatok viszont sejtetni engedték a két funkció különválását. A beatzene jó ideig magában hordta azt a lehetőséget, hogy az autonóm és szórakoztató művészet határmezsgyéjén bármelyik irányba fordulhat. Ma már világosan látszik, hogy a beat nagyjából integrálódott a szórakoztató zenében, de a műfaji polarizáció a két zenefajta közötti hid-jelleget továbbra is megőrizte.

A hetvenes évek irányzatai sokfélék, de két egymással szemben álló stílusirányzat határozottan körvonalazható: a koncertre szánt rock és az alapvetően táncigényt szolgáló pop, melynek legpregnánsabb megnyilvánulása a disco. A korábbi pol-beat, folk-beat irányzatok is újra felbukkantak — tartalmi és formai átalakuláson átmenve. A dzsessz és a rock zenefajták találkozásának következménye az a fúzió, aminek lényege egy zeneileg igényesebb, improvizatív jellegű irányzat, mely a rock formai-ritmikai keretére épít, ezáltal annak popularitását biztosítja. Ezt az utat dzsessz-rocknak nevezzük és több együttes a rock, illetve a dzsessz irányából közelítve alakítja, keresi az új hangot, a feltételezett progresszív utat.

Az eddigiekből is kiszűrhető, hogy az amatőr populáris zene területe nem mentes ellentmondásoktól. De nem ejtettünk még szót arról, hogy rendkívül eszköz- és pénzigényes vállalkozás, melyet megfelelő állami mecenatúra híján többnyire saját beruházásokkal oldanak meg a zenekarok. Ennek nyilván előfeltétele a bevétel rendezvények növelése, a jelentős anyagi ellenszolgáltatás fejében történő zenélés. Tehát olyan slágerzene játszása, ami szélesebb közönségigényt elégít ki, és ezzel együtt bevételt biztosít. Ez a kényszerű kompromisszum nagyon sok esetben el is mossa a tisztá amatőr és profi zenélés határait, s ezt a körülményt érdemes lenne következményeivel együtt átgondolni.

Eredmény, de mégis további gondok hordozója az amatőr ifjúsági zenei mozgalom kialakult bemutató rendszere, az évenként megrendezésre kerülő POP-DZSESSZ-ROCK napok. Salgótarján adott először otthon az amatőr dzsessz- és tánczenekarok, valamint szólóisták találkozójának. Az ennek okán a hazai beatkultúra fellegváráként ismert Salgótarján, 1972-től nem vállalta a fesztivál rendezését. (Ennek mögöttes oka valószínűleg az a téves következtetés lehetett, hogy a beatzenében jelentkező polarizáló-integráló tendenciák az amatőr mozgalom válságát, kifulladását eredményezik.) 1975-től újra megrendezik az országos találkozókat, Orosháza majd Győr lett a házigazda. A jelenlegi bemutatórendszer helyszíne a megyei válogatót követően Orosháza, Tamási és Budapest (területi döntők Kelet-Magyarország, Nyugat-Magyarország és a főváros részére), majd ezt követően Győrben találkoznak a legjobb amatőrök. A bemutatókhoz kapcsolódva Nyíregyházán nyaranta rockzenei tábort szerveztek, ahol a területi döntők leghatékosabb fiataljai részére intenzív képző és igényesebb zenélésre ösztönző felkészítést biztosítottak.

Ha a láncolatban új van, az a megyei irányító, koordináló és módszertani munka teljes, vagy részleges hiánya. Azon a szemléleten, hogy az együttesek a művelődési házaknak csupán bevételi forrásai, már régen túl kellett volna jutni — közművelődési integrálásuk, orientálásuk feltétele, hogy a megyei módszertani központokban működtetni kellene olyan műhelyt, vagy stúdiót, amely bemutatató fóruma, továbbképzési bázisa lehetne az amatőr zenekaroknak. A stúdió-, vagy műhelymunka lényege ezenkívül még abban rejlene, hogy az együttesekkel szemben meg lehetne fogalmazni azt az orientáló szándékú igényt, hogy hangolják össze a zenekarok munkáját és a közművelődési intézmények funkciójából eredő tevékenységet.

A hiányosságok annál inkább szembeötlőek, mivel a populáris zene jelenléte ifjúságunk életében még mindig jelentős szerepet tölt be. Differenciálódása ellenére jó ideig valószínűleg megőrzi jellegadó sajátosságát: az ifjúsági rétegekkel való közvetlen kontaktusát. Éppen ezért az ifjúsági zene különféle irányzatait tápláló, frissítő és mozgásban tartó amatőr mozgalom támogatásának, erősítésének újbóli átgondolása mellett újfajta mecenálási gyakorlat alkalmazása lenne indokolt. Mivel olyan zenefajtaról van szó, amely az ifjúság tömegeit érinti, érdeklődését, ízlését, magatartását befolyásolja — helyenként meghatározza — a KISZ-nek, mint az ifjúság érdekvédelmi képviselőjének elvi irányítása elengedhetetlen feltétel kellene, hogy legyen. A művelődéspolitikánkban eddig alkalmazott túró-mérsékítő gyakorlat helyett a differenciált támogatás gyakorlatát lenne kívánatos megvalósítani: ennek egyik feltétele a szelektálást szakértelmmel elvégző, orientálni képes kritika. Az ifjúsági populáris muzsika törvényeit, természetrajzát ismerő és értő, elemző szándékú szakírókra és a műfaj természetét reprezentáló sajtóorgánumra is szükség lenne. Olyan értékorientációt képviselő kritikának a megalapozására kellene tehát törekedni, amely a zenefajta lényegi tulajdonságainak elemzésén túl azt a társadalmi közeget is vizsgálja, amelyben az ifjúsági zenefajták befogadókra találnak.

Toth Csaba

— Még hogy közművelődés!? — fakad ki a tanácselnök. — Nálunk a faluban alig történik valami, mégis tíz oldalon terjeszti elő a kultúrház-igazgatónk az „eredményeket”. Az égvilágon mindent összeszed, ami csak közművelődéssel gyanúsítható. Pedig tíz évvel ezelőtt se volt sokkal kevesebb, mint most és jó ideig könyvtárba, művelődési házba, moziba jöszerevel csak néhány fiatal jár; az új presszónk fél év alatt „beleltározta” a régi kocsmá törzsvendégeit, megtartjuk a társadalmi, politikai ünnepeket, van néhány TIT-előadás, meg tsz-közgyűlés. Van még egy focicsapatunk, és ezzel kész... vagyis hát meg a tv...

A tanácselnök által felsorolt művelődési intézmények bizony nem sok választásra adnak lehetőséget a b.-i lakosoknak. S beszélgetésünk során kiderül, hogy alkalmasint még ez a kevés is soknak bizonyul, mert igen csekély az érdeklődés. A művelődési otthon kívül-belül elavult, művelődő közösségek gyakorlatilag nincsenek és az egyéni aktivitásban sem bővelkednek. Végül az elnök keserű megjegyzése: Viszont megtermeljük a tízoldalas jelentéseket, és tervezgetünk...

Tény, hogy az elmondottaknál országos viszonylatban sem jobb a helyzet. Mert végül is mi jellemzi általában a községek művelődési helyzetét? Mindenekelőtt a művelődési otthonokban folyó tevékenység, hiszen legtöbb esetben itt kap helyet a könyvtár és a mozi is. Gyakorlatilag tehát egy objektumban koncentrálódva jelenik meg a község kulturális élete (a tömegkommunikációs eszközökkel most nem számolunk), itt kerülhetne az egyén közvetlen kapcsolatba a kultúrának bizonyos részeivel, itt kellene megvalósulnia az egyéni és közösségi művelődés hön öhajtott egységének. Ez az objektum hivatott a helyi — Vitányi Iván kifejezésével élve — kulturális agóra szerepének betöltésére, pontosabban a helyi közművelődési igények kielégítésére és fejlesztésére. Amennyiben körzeti központról van szó, ezek a feladatok elvileg kiegészülnek a társközségek kulturális életének szervezésével és irányításával is, s ezzel nemcsak a helyi munka megy nehezen, de a társközségekre sem marad energia. Ennek oka pedig nem pusztán az elsősorban az, hogy elégtelenül dolgoznak a helyi közművelődési szakemberek: óriási szerepet játszanak a primitív működési feltételek, a szűkös anyagi lehetőségek, a főfoglalkozású népművelők kis száma és a szakképzettség hiánya is. Sűrűn fellelhetők a merev hagyományos módszerek, amelyeket nem ritkán elkoptatott sémák ismételtetése jellemez. Mintha közművelődésünk kényszerpályán mozogna, előre betáplált programmal, s mintha ez a program nem tudna alkalmazkodni a közben megjelenő hatásokhoz és igényekhez. Vagyis: mintha képtelenek lennénk azt a pálya- és programmódosítást végrehajtani, amire valójában már láthatóan szükség van. Tetézi a nehézségeket, hogy a művelődési otthon legfeljebb felületesen ismeri (ismerheti) községe és körzete lakóinak valós igényeit. S mivel csak esetlegesen, illetve véletlen egyezés alapján tervez erre a valós igényre, hát az emberek maguk is csak esetlegesen látogatják az intézményt.

A művelődési otthon számára tulajdonképpen ma szélsőségesen kétfajta embertípus létezik: művelődő és nem művelődő, igényes és igénytelen, aktív és passzív. Mindez pedig azon az alapon, hogy járnak-e a művelődési otthon rendezvényeire vagy sem.

M.-ben alig néhány fővel laknak többen, mint amennyi a megye falvainak átlaglakossága (pontosan 1340-en). Meglehetősen szegény település volt a felszabadulás előtt — sokan eljártak cselédeskedni, sokan voltak summások. Népművészeti hagyományokkal nem, művelődési hagyományokkal pedig alig rendelkezik. Az utóbbiak is már csak az idősebbek emlékezetében élnek. Voltaképpen adottságai csak abban különböznek a hasonló községektől, hogy a kisüzemek telepítése során szerencséje volt, így valamivel kevesebb az eljárók száma. De csak M.-ből. A társközségek már ebben sem különböznek (M. ugyanis körzeti központ, elismerten jól működő, körzeti munkát is végző intézménnyel). Ez utóbbi igazgatója mondja a művelődési ház munkájáról: „M.-n a művelődési lehetőségek kilencven százalékát gyakorlatilag a művelődési ház biztosítja. Még akkor is, ha nem az intézmény a közvetlen rendező. A felmőttoktatással kezdve: 1978 volt az első év, amikor nem indult vizsgára előkészítő tanfolyam: felméréseink alapján ugyanis a körzetből mindössze tizenkét emberről lehetett volna szó, de őket sem tudtuk a részvételre rábeszélni. Széles körű ismeretterjesztő munkát végzünk, évi 100—120 előadást, sorozatokat, alkalmi előadásokat szervezünk. Gyakran segítünk ebben a helyi értelmiségiek, de hívunk más vidékekről is előadókat. Általában gondosan választjuk ki az előadók személyét — és közösen a témákat, mert például az ifjúsági klub tagjai az unalmas előadást egyszerűen otthagyják és bizony jogosan teszik ezt. Szervezünk időnként közhasznú tanfolyamokat is: a szabóvarróra mindig van jelentkező. Itt a körzeti központban tizenkét kiscsoport, szakkör, klub működik, a társközségek intézményeiben is átlag három-négy. Néhányukat más intézménnyel, például a könyvtárral vagy gazdasági egységgel közösen működtetjük. Ezen kívül rendszeresen rendezünk, szervezünk kiállításokat, filmklubosorozatokat, műsorokat.

Az intézmény körzeti munkájának két fő területe van. Rendezünk körzeti programokat és körzeti csoportokat működtetünk: a cso-

(Folytatás a 21. oldalon)

(Folytatás a 12. oldalról)

portok zöme M.-ben van, a tagok a körzetből járnak be. A másik: a szolgáltatások, amelyeket a társközségeknek juttatunk. Ezenkívül persze az összes kapcsolódó gazdasági, adminisztrációs és propaganda-előkészítő munka is itt zajlik. A társközségek tiszteletdíjas intézményvezetőinek az a feladatuk, hogy felmérjék az igényeket, azt közvetítsék felénk és mi lekötjük a programokat olyan mértékben, ahogyan azt igénylik. Ezeket ők bonyolítják le és információt adnak arról, hogyan zajlott le a rendezvény. Körzeti például a pódiumszorozat, a gyermekszínház, a pávakör, a koncertek, a diszkó stb. Persze nem mindegy, hogy melyik társközségről van szó. H.-n egészen jól mennek a dolgok, N.-ben már kevésbé: ez egy széteső község, sok a nyugdíjas, az ingázók zöme is innét adódik, itt lényegesen nagyobb és gondosabb segítségre van szükség.

L. szintén körzeti központ. 1100 lakosának részben a helyi gazdasági egységek adnak munkát, de a dolgozó lakosság negyven százaléka eljáró. Művelődési hagyományaiából ma már csak annyi maradt, hogy évi egy alkalommal részt vesznek a szomszédos községekkel központi kezdeményezésre közösen szervezett folklorisztikus ünnepségen; ezekre ma már szinte kötéllal fogják L.-en a szereplőket.

A körzeti művelődési ház vezetőjének tanulságos monológja: „A tanács lehetőség szerint segít. Anyagiilag többet nem adhat. Talán a tsz tudna adni anyagi segítséget, ha akarna. Kilenc éve vagyok a művelődési ház vezetője, de az évi egy központi rendezvényen kívül másra még nem kaptunk pénzt. Erre az egy rendezvényre sem a művelődési ház kapja, hanem az intéző bizottság — és hát ez buszköltségről, utaztatásról, étkeztetésről megy el (3000 Ft-ról van szó). A művelődési ház tartalmi munkájának lehetőségeit ez nem lendíti előre. Más segítséget, ami nem pénzben realizálódik, csak az ifjúságtól kapok.

Az értelmiség legfőbb indoka, hogy nincs idő, hogy nem helyben laknak, hanem idejárnak. (Az utóbbi főleg a pedagógusokra vonatkozik.) A körzeti iskola is itt működik, a tantestület létszáma megnövekedett és zömük Salgótarjánból vagy a környező községekből jár L.-re, sokan most végzik iskoláikat is. Lehet, hogy gyakorlati segítséget tényleg nehezebb így adni, de hát a végeredménye az, hogy egyáltalán nem számíthatok rájuk. Ráadásul nekem vetik a szememre, hogy miért nem járnak a pedagógusok a művelődési házba!? Számtalanszor megkerestem őket, de nem jönnek.

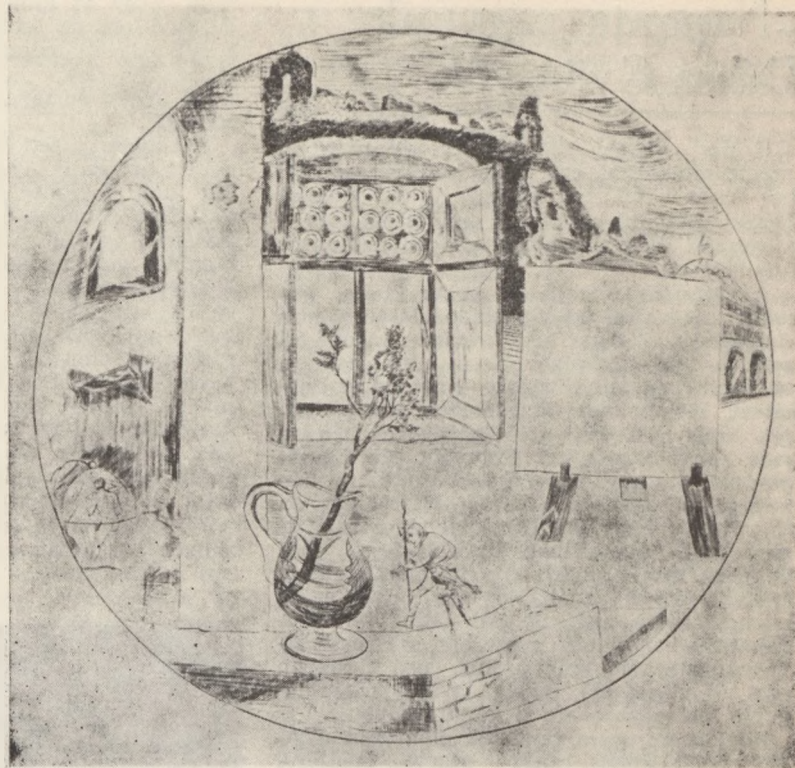
Az iskolásoknak főleg könyvtári látogatásokat szervezünk. Most ugyan megint kialakult egy gyermektáncsoport, ez új lehetőség, de nagyon sok múlik a pedagógusokon is. Kisebb programokra ugyan meghívjuk a gyerekeket, nagyobbakat azonban az anyagiak miatt nem tudunk szervezni. Jön ugyan gyermekmúsor-ajánlat, de hogy a költségvetést ne érintse nagyon érzékenyen, ahhoz az egész iskolának meg kellene vennie a jegyeket. Tárgyaltam már az igazgatóval, osztályfőnökökkel, de nem vállalják. Ha viszont az iskola nem segít ebben, akkor a művelődési ház költségvetése fut mínuszra. Persze lehetne a kínálatot bővíteni, ezt tervezzük is. A fiatal korosztályra számíthatok, mert egy 20–25 fős csoport mindig van a házban, akik akarnak valamit, a klubfoglalkozásokon aktívak, van véleményük és azt el is mondják. A huszonöt éven felüliek viszont már szinte mindent elutasítanak. Ők a szórakozást igénylik; amit így kapnak, azt éppenséggel hajlandók elfogadni, de még így is előfordul, hogy inkább dolgoznak munkaidő után és a tv-t nézik. Valahogy kimarad az életükből a tudatos művelődés, vagy legalábbis nem alakult ki a szabad idő ilyen jellegű eltöltésének szokása. S nem hiszem, hogy ennek akár itt, L.-en, is csak a művelődési ház, vagy akár annak az anyagi helyzete lenne az oka.

Úgy látom, hogy a legtöbb embernek jó, ami van. Hiába a sok eljáró, hiába látnak esetleg Salgótarjánban mást, különösebben nem zavartatják magukat. Változtatni csak néhány fiatal akar, de idővel ők is belefáradnak, hát vagy belenyugszanak vagy elmennek L.-ből.”

Ha most azt mondjuk, hogy M.-en jól működő, körzeti munkát is végző művelődési ház van, L.-en pedig enyhén szólva nehezen megy a munka, akkor nem biztos, hogy ez a minősítés feltétlenül igaz.

Végül is: mihez képest működik jól az m.-i intézmény? L.-hez mérve — mint látjuk — nem nehéz jól dolgozni, főleg, ha van rá pénz is. Azonban, ha ahhoz mérjük az eredményeket, hogy M.-en ezer ember közül száz viszonylag rendszeresen jár a művelődési házba, L.-en pedig csak ötven, ehhez képest — a többi kilencszáz embert figyelembe véve — a különbség már nem is olyan nagy. Ha pedig azt állítjuk mércének, hogy miképpen váltak a helyi kulturális agóra színterévé, olyan intézménnyé, amely beépült az emberek mindennapi életébe, akkor M.-ek és L.-ek között alig találunk különbséget.

Mai közművelődésünk ahhoz az emeletes épülethez hasonló, amely ugyan egyre magasabbra épül, de a lépcsőház építési üteme mintha megállt volna az alsóbb szintek valamelyikénél. Ez az ellentmondás különösen a községi közművelődésben tapintható ki ahol a zártabb közösségeken — egy-egy falu összlakosságán — jobban érezhető a magasan levő emelet használatának hiánya, vagy legalábbis az, hogy rendkívül nehéz számukra azokat megközelíteni. A művelődési ház vezetőjét és a közművelődés többi helyi munkását azonban egy sor szakmai kötődés, s ne kerteljünk, egy sor hivatali regula-

arra készíti, hogy a magasan levő emeletekhez próbáljon lépcsőt építeni, de az ily módon a levegőbe sikeredik. Úgy véljük, ez bőven indokolja az l.-i intézményvezető bizonytalanságát, s általában a községekben dolgozó népművelők szakmai pesszimizmusát.

Miért van ugyanis az, hogy — minden primitív körülményei ellenére — a községek egyik leglátogatottabb „intézménye” a kocsma? Nem valószínű, hogy egyedüli és kizárólagos oka az ivászat lehetősége lenne. Sokkal inkább az, hogy az emberek itt szerezhetnek leginkább információt a faluban történekről, szeket egyúttal meg is beszélhetik, s így kialakulhat a közös vélemény. De ugyancsak itt esik szó minden olyan témáról, ami a mindennapok megéléséhez szükséges, vagy annak látszik. Valójában ezekre a beszélgetésekre szükség van, s az ivászat önmaga — a szép számú kivételtől eltekintve — mellékes körülmény. Művelődési házaink a kapcsolatteremtés, az információcsere alapvető emberi igényével csak sablonokban gondolkodva számolnak.

A kérdés tehát az, hogy mit tehetne annak érdekében a községi művelődési ház, hogy ez az ellentmondásos helyzet megváltozzon? Egyik lehetséges módként kínálkozik, hogy az emberekben potenciálisan meglévő spontán aktivitásra építve bontakoztassa ki új szellemi tevékenységét. Ez egyszerűen azt jelenti, hogy a magas kultúra közvetítésén túl vállalja az olyan intézmény szerepét, amely az emberek mindennapi problémáinak megoldásához is lehetőséget nyújt. Olyan szabadon választható cselekvési alternatívák sokaságát kínálja, amelynek rendszere a mindennapokból épül fel, de szellemében, hatásában egyúttal tovább is visz az oda látogatók érdekeinek és érdeklődési körének megfelelően. Ha például egy községben elterjedt szokássá vált a kertészkedés, akkor természetes, hogy a művelődési házban rendelkezésre kell állnia ebben a közérdekű témában a széles körű tájékozódás lehetőségének. A kertészkedéshez azonban még sok minden kapcsolódik: az értékesítés, a megtermelt anyagoknak konyhai felhasználhatósága, illetve az étkezési kultúra, ezen belül a gyermekek étkezése, ehhez kapcsolódva a gyermeknevelés — és folytatható a kapcsolódások sora egészen a magas kultúráig. A hangsúly tehát témák közötti kapcsolódási pontok feltárásán és a mindennapokhoz való szoros kötődésén van, s ha ez megvalósul, számolhatunk azzal az igénnyel is, hogy az emberek a művelődési házban nemcsak szabni-varrni, gyermeknevelést tanulni akarnak, hanem beszélgetni, dolgokról közös véleményt alkotni és azt érvényre juttatni. Ami azt is jelentheti, hogy az intézmény által biztosított színházi előadásra nemcsak jegyet vásárolnak, hanem annak tartalma beszédtemává válik, értékei ténylegesen beépülnek az életmódba, viselkedéskultúrába — mégha mindez ma még vágyálomnak tűnik is.

Korántsem azt akarjuk a művelődési házakon számon kérni, hogy a különböző rendeltetésű intézmények, szervezetek szerepét átvállalják. Azt azonban igen, hogy a kultúrát, a közművelődést ne kizárólag a magas kultúrára gondolva tegyék hozzáférhetővé, hanem oly módon, hogy az ne önmagáért való értéként jelentkezzen, hanem azt tekintse, hogy az emberek még az új lakásban, kocsival és színtestével gazdagodva is évtizedekkel ezelőtti módon élnek, nevelik a gyermekeiket, egymás közötti kapcsolataik egyre inkább szétzilálódnak és hogy mindennapi problémáikat nem ésszerűen oldják meg.

Bodnár Mihály